

Т. В. Маліновська,
асистент кафедри

*дидактичної лінгвістики та літературознавства
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

**Формування комунікативної компетентності учнів
засобами художнього слова**

Основою навчання і виховання людини є володіння словом. Коли говорять про духовний розвиток, взагалі про людську духовність, то, перш за все, потрібно виходити з того, що основою цієї духовності є слово, здатність відобразити світ у слові. Адже і в Біблії сказано: "Спочатку було Слово. І було це Слово Бог". У свій час В. Сухомлинський відзначав, що низький рівень успішності буває у тих учнів, які погано володіють мовою, бо вони не можуть всебічно пізнати й усвідомити всю глибину наукових закономірностей, про які сказано у підручнику. А тому знання мови необхідні для оволодіння і географією, і математикою, й історією, і всіма іншими предметами, бо мова і мовлення – основа комунікативних особливостей, здібностей і вмінь людини. Недаремно у народі кажуть: "Яка мова людини, таке її й мислення". Додамо: "Такий і рівень її пізнання".

Ще видатний швейцарський лінгвіст Ф. де Соссюр зазначав, що слово, "незважаючи на всі труднощі, пов'язані з визначенням цього поняття, є одиницею, що невідступно постає перед нашим розумом як щось центральне в механізмі мови" [4, с. 321]. Мабуть, ніщо так сильно не впливає на формування уяви учнів, як художнє слово, що виразно звучить у класі, об'єднуючи волю учнів, формуючи їх почуття і думки, створюючи атмосферу духовного збагачення і прозріння. І життя переконливо показує: справжніми майстрами педагогічної справи стають лише ті вчителі-словесники, які майстерно володіють словом. Воно є центральним і в розвитку мовленнєвої компетентності учнів.

У Державному стандарті базової і повної середньої освіти зазначено, що "метою освітньої галузі "Мови і літератури" є розвиток особистості, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної й літературної

компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій” [1, с. 5-60].

У Державній національній програмі ”Освіта” (”Україна ХХІ століття”) визначено, що ”формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою” належить до пріоритетних напрямів реформування системи освіти [2, с. 6].

Для реалізації творчих можливостей школярів, формування комунікативної компетентності неабияке значення мають уроки української мови з використанням різних інноваційних технологій. Тому формувати мовну особистість потрібно систематично, поєднуючи різні форми, методи та прийоми, які допомагають учням отримати повніші і точніші уявлення про питання, що вивчаються на уроках української мови, поліпшують сприйняття і запам’ятання матеріалу, створюють у свідомості школярів більш міцні асоціативні зв’язки, забезпечують максимальний розвиток теоретичних здібностей учнів, сприяють набуттю учнями мовленнєвої компетентності та розвитку особистості засобами художнього слова.

У процесі вивчення різних тем з мови потрібно застосовувати систему творчих та ігрових вправ, які забезпечать розвиток компетентнісних умінь і навичок, а також інтелектуальних здібностей учнів.

Проблемі формування мовної компетентності присвятили свої дослідження О. Біляєв, І. Варнавська, Л. Мацько, М. Пентиліук, І. Зимня, О. Куцевол, О. Кучерук, Л. Назаренко, О. Савченко та інші.

На думку відомого психолога І. Синиці, ”мову як навчальний предмет деякі словесники зводять по суті до коментованого правопису і віддають йому в жертву години, відведені на інші компоненти мови й мовлення, забуваючи, видно, що орфографія і пунктуація краще засвоюються в процесі загального засвоєння мови. Крім того, орфографія, пунктуація – це ще не мовлення, а тільки умови для успішного користування ним, це технічний бік мовлення, причому тільки писемного” [5, с. 19].

А також видатний психолог зазначає, що ”мовлення може бути бездоганним щодо граматики, вимови, наголошування слів

і одночасно безпорадним, незв'язним, неекономним, нудним і навіть нестерпним” [5, с. 21].

У свій час В. Сухомлинський наголошував, що показником мовного розвитку особистості є комунікативність, тобто здатність спілкуватися, зумовлена активним використанням засобів мови, вмінням сприймати та відтворювати зміст чужого висловлювання і продукувати власне, тобто вмінням осмислено сприймати й продукувати усні й письмові тексти. Базою мовного розвитку є формування мовленнєвої компетенції школярів [6, с. 2].

Сьогодні вимагає пошуку оптимальних шляхів зацікавленості учнів до навчання, спонукання до творчості, підвищення їх розумової діяльності. Як навчити учнів сприймати матеріал, вдало висловлювати свої думки як в усному, так і в писемному мовленні? Потрібно особливу увагу звертати на виразність, правильність мови, бо “...кожне слово має свій зміст, невміння вибрати потрібне слово – те саме, що замість гостро заструганого олівця на уроці малювання користуватися цвяхом...” [7, с. 37].

Духовне багатство, розумовий розвиток школярів залежить від їх творчого мислення. Засобами мистецтва слова формується творча особистість, яка володіє навичками ефективного спілкування, поєднує в собі прагнення до мовлення оригінального, позбавленого шаблонності.

Художнє слово на уроках мови формує мовну компетентність учнів, надає можливість не лише вільно користуватися мовою, а й активізує їх увагу, збагачує словниковий запас, привчає школярів до мислення, грамотного викладу своїх думок.

Використання інтерактивних методів (“Мікрофон”, “Мозаїка”, “Займи позицію”, “Навчаючи – учусь”, “Акваріум”, “Попрацюйте в парах”, “Мовленнєва ситуація” та інші) значною мірою підвищують ефективність навчального процесу, допомагають досягти високого інтелектуального розвитку учнів, забезпечують оволодіння ними навичками саморозвитку.

Для формування комунікативної компетентності, організації активної творчої діяльності учнів є гра, яку доцільно використовувати впродовж усього уроку під час узагальнення

вивченого, підведення підсумків. Це може бути розв'язування кросвордів, ребусів, складання загадок, прислів'їв тощо. Підібрані вправи мають на меті розвивати почуття мови, формувати здатність бачити не лише номінативну функцію слова, а й його здатність виражати ставлення до життя, до людей, бути носієм естетичної функції, якою слово збагачується в художньому тексті.

Інтерактивні технології навчання сприяють інтенсифікації й оптимізації навчально-виховного процесу й дають змогу активізувати навчальну діяльність учнів, формують творчий підхід до засвоєння навчального матеріалу, вчать висловлювати власну думку, аргументувати й дискутувати, моделювати різні ситуації, прагнути до діалогу, налагоджувати конструктивні стосунки в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, шукати компроміси, знаходити раціональні шляхи розв'язання проблем.

Використана література:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2004. – № 1-2. – С. 5-60.
2. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"). – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
3. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 136 с.
4. Русские писатели о языке: Хрестоматия / Под общей ред. А. М. Докусова. – Л.: Учпедгиз, 1954. – 460 с.
5. Синиця І. О. З чого починається педагогічна майстерність / І. Синиця. – К.: Рад. школа, 1972. – 167 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: В 5-ти т. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. К.: Рад. школа, 1977. – Т. 3. – 672 с.
7. Сухомлинский В. А. Павлышская средняя школа: обобщение опыта учебно-воспитательной работы в сельской средней школе – М.: Просвещение, 1979. – 393 с. (Сухомлинський В. О. Павлышская средняя школа. – М., 1969. с.37).